

בלילה, אלא ימתין עד למחר, ויקדש לפני הסעודה.⁽⁷⁾

בעא מיניה רב הונא בר חיננא מרב הונא: טעם קודם הבדלה — מהו שיבדיל? האם יכול עדיין להבדיל הערב או שמא הוא צריך להמתין עד למחר, ויבדיל קודם האכילה?

אמר ליה רב הונא: אני אומר: טעם — מבדיל! שאעפ"י שלגבי קידוש אני אומר: "טעם — אינו מקדש", אבל בהבדלה אין להחמיר כל כך.

ורב אסי אומר: טעם — אינו מבדיל!

רב ירמיה בר אבא איקלע לבי רב אסי. אישתלי שכח רב ירמיה וטעים מידי קודם הבדלה.⁽⁸⁾ ובכל זאת הבו ליה כסא, ואבדיל. נתן לו רב אסי כוס והבדיל עליו.

אמרה לי דביתהו, אשתו של רב אסי, לרב אסי: והא מר — לא עביד הכי! שהרי אתה סובר שהטועם אינו מבדיל!

אמר לה רב אסי: שבקיה, הניחו לרב ירמיה בר אבא, שהוא כרביה סבירא ליה! כרב, שהוא רבו, הסובר "טעם מבדיל". שהרי רב הונא, שאמר לעיל "טעם מבדיל" משמיה דרב אמר כן.

אמר רב יוסף אמר שמואל: טעם — אינו מקדש. טעם — אינו מבדיל.

ורבה אמר רב נחמן אמר שמואל: טעם — מקדש. וטעם — מבדיל.

אמר רבא: הילכתא: טעם — מקדש. וטעם — א-קז מבדיל.

ומי שלא קידש בערב שבת — מקדש והולך כל היום כולו, עד מוצאי שבת.

מי שלא הבדיל במוצאי שבת — מבדיל והולך כל השבת כולו.⁽¹⁾

אמימר פתח לה להא שמעתא דרבא בהאי לישנא —

היסח הדעת בדיעבד.

והתו' כתבו שמותר אף לכתחילה ליטול ידיו קודם קידוש ומזיגה שאני שעושין אותה במים חמים וצריכה דקדוק שלא יוסיף ולא יגרע והוי היסח הדעת יותר מקידוש. ור"ת מחלק דהתם במזיגה איירי בחול ויש לחוש שאם יטול קודם מזיגה יבוא לעסוק בדברים אחרים ולא יאכל לאלתר אבל בשבת אין לחוש שיפליג לדבר אחר שהרי השלחן ערוך לאכול מיד. תוד"ה זימנין.

7. רש"י ורשב"ם. והראב"ד סובר שאינו מקדש כלל שהקשה וכי משום שעבר וטעם לא יקדש מי שאכל שום וריחו נודף יאכל שום אחר ויהא ריחו נודף. ותירץ שלא יקדש הוא מפני שנראה כמבזה את המצוה אבל אחרים מקדשין לו.

הובא במהר"ם חלאוה.

8. אין להקשות ממה שאמרו "השתא בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן", שיש הבדל בין אם המאכל בעצמו אסור לכאן שהמאכל בעצמו מותר אלא שהשעה אסורה. תוד"ה אישתלי.

ובאחרונים ביארו כוונת התו' שבאופן שהמאכל בעצמו מותר אין זה איסור חפצא אלא איסור גברא.

1. השייכות של הלכות אלו זו לזו משום דמ"ד טעם אינו מבדיל היינו שמבדיל למחר והו"א דטעמא דמ"ד טעם מבדיל הוא משום שאין לו תשלומין למחר ולכן התירו לו להבדיל הערב.

אמר רבא: הילכתא: טעם מקדש. טעם מבדיל.

מי שלא קידש בערב שבת, מקדש והולך כל היום כולו.

מי שלא הבדיל במוצאי שבת, מבדיל והולך כל היום כולו של יום ראשון [ולא עד יום רביעי כלישנא קמא].⁽²⁾

אמרי ליה מר ינוקא ומר קשישא בריה דרב הסדא לרב אשי: זימנא חדא פעם אחת איקלע אמימר לאתרין, לעירנו, ורצה להבדיל במוצאי שבת, ולא הוה לן חמרא.

איתנינא ליה הבאנו לו שיכרא שכר ולא אבדיל. לא רצה להבדיל עליו, ובת טוות,

הלך לישון מבלי לאכול כלום, כי לא רצה לאכול לפני הבדלה.

למחר, טרחנא ואיתנינא ליה חמרא, ואז אבדיל הבדיל, וטעים מידי לאחר הבדלה.

לשנה, כעבור שנה, תו איקלע אמימר לאתרין. לא הוה לן חמרא. איתנינא ליה⁽³⁾ שיכרא.

אמר: אי הכי, שאין יין בעיר הזאת אלא רק שיכר — חמר מדינה הוא! ואפשר להבדיל עליו. אבדיל, וטעים מידי!

שמע מינה מהאי עובדא דאמימר תלת הלכות —⁽⁴⁾

וקמ"ל רבא דאע"ג דטעם מבדיל בכל זאת יש לו תשלומין. שו"ת חת"ס י"ד ס' ר"ג ד"ה וא"א.

2. כתבו התו' דהלכה כלישנא קמא דמבדיל עד רביעי בשבת ולכן נוהגין בתשעה באב שחל בשבת להבדיל ביום ראשון בערב אחר התענית. תוד"ה אמימר.

והרמב"ן כתב שאפילו למ"ד מבדיל והולך עד יום רביעי הני מילי כשהיה ראוי להבדיל במוצאי שבת אבל כשלא היה ראוי להבדיל במוצ"ש אינו יכול להשלים שהרי זה דומה למה שאמרו כל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו. ועוד כתב שבתשעה באב שחל בשבת אין צריך כלל תשלומין להבדלה לפי שלא נתחייב אותו מוצ"ש בהבדלה על הכוס שהרי אמרו שכשהיו עניים תיקנו הבדלה בתפילה, ואין לך עניות גדולה מתשעה באב שכל ישראל עניים מרודים הם. הובא בר"ן.

והר"ן הביא מבה"ג שפוסק כמ"ד שמבדיל רק כל היום כולו של יום ראשון ומ"מ יכול

להבדיל במוצאי ת"ב הואיל ולא היה יכול להבדיל במוצ"ש. וכתב שהקשו עליו שהרי לפי דיעה זו אין להבדלה תשלומין כלל שמה שמבדיל ביום ראשון אינו מדין תשלומין אלא שכל היום זמנה לפי שהיום הולך אחר הלילה. ותירץ הר"ן שאמנם בדרך כלל אין תשלומין להבדלה שהרי הוא כפושע ומזיד וכמו בתפילה שאם לא התפלל במזיד אין לו תשלומין וכאן אפילו שכח הוי ליה מזיד כיון שלא נזכר כל יום הראשון אבל היכא דלא אפשר כגון בת"ב סמכינן אלישנא קמא דמבדיל והולך עד יום רביעי.

3. בגמ' לא גרסינן כאן "ליה". וכתב הרש"ש שהביאו השיכר לעצמם שהם יבדילו ולא שיבדיל הוא שהרי בשנה שעברה לא רצה להבדיל עליו ומה להם להביא שוב.

4. ולא חשיב הא דאפשר להבדיל על חמר מדינה דלא מיירי אלא בדברים שהם מסידי

סבור מינה היו סבורים בני הישיבה דרב סבר כי רק קדושי הוא דלא מקדשין על שכו. אבל אבדולי מבדלין.

אמר להו רב חסדא: הכי אמר רב: כשם שאין מקדשין עליו כך אין מבדילין עליו!

איתמר נמי אמר רב תחליפי בר אבימי אמר שמואל: כשם שאין מקדשין עליו על שכו, כך אין מבדילין עליו!

לוי שדר ליה לרבי שיכרא בר תליסר מגני. נתן מים על תמרים ולאחר שהמים קלטו את טעם התמרים נתן אותם שוב על תמרים אחרים, וכך עשה שלש עשרה פעמים.

טעמיה רבי טעם מהשיכר, והוה בסים טובא חזק מאד.

אמר: שיכר כגון זה — ראוי לקדש עליו, ולומר עליו כל שירות ותשבחות שבועולם!

בליליא לערב צעריה, גרם לו השיכר לשלשול.

א. שמע מינה: המבדיל בתפלה שאמר אתה חוננתנו בכל זאת צריך שיבדיל גם כן על הכוס. שהרי אמימר מן הסתם הבדיל בתפלה ואעפ"כ הבדיל על הכוס.

ב. ושמע מינה: אסור לו לאדם שיאכל קודם שיבדיל. שהרי אמימר לא אכל עד למחר.

ג. ושמע מינה: מי שלא הבדיל במוצאי שבת — מבדיל והולך כל השבת השבוע כולו. שהרי אמימר הבדיל למחר.⁽⁵⁾

בעא מיניה רב הונא מרב חסדא: מהו לקדושי אשיכרא במקום שאין יין?⁽⁶⁾

אמר ליה רב חסדא: השתא ומה פירוזמא שכר שעורין ותאינו שכר תאנים ואסני שכר תותים, שהם חשובים יותר מסתם שכר שהיה מצוי אצלם, שהוא שכר תמרים, דבעאי מיניה דרב אם אפשר לקדש עליהם, ורב בעי מרבי חייא, ורבי חייא בעי מרבי, ולא פשט ליה.

שיכרא דידן מיבעיא? ודאי שהוא ספק אם אפשר לקדש עליו.

שכמו שאין הלכה בהא דאין מבדילין עליו כך בקידוש יכול לקדש עליו.

ועוד כתב הרא"ש שאפשר לפרש האיבעיא במקום שהשיכר אינו חמר מדינה אבל במקום שהוא חמר מדינה מקדשין ומבדילין עליו אפילו לדעת רב חסדא. וכן דעת תו' לעיל ק"ב, ד"ה מקדש דסוגיין אפשר לפרש באינו חמר מדינה וראיה לזה שהרי קאמר כשם שאין מקדשין עליו כך אין מבדילין עליו, והבדלה פשיטא שמבדילין על חמר מדינה.

ולהלכה מסיק הרא"ש דבליה עדיף שיקדש על הפת כיון שהסעודה באה לכבוד שבת אבל

הבדלה. אי נמי מילתא דפשיטא היא שכיון שאין יין בעיר עדיף שיבדיל על חמר מדינה מאשר לא יבדיל כלל. רשב"ם.

5. אף שאין ראיה מאמימר אלא שמבדיל כל היום נקט כל השבת כולו משום שכך היא ההלכה. תוד"ה וש"מ.

6. כ"כ הרשב"ם. וכתב הרא"ש [ס' י"ז] דהיינו שהוא חמר מדינה. וכתב שאעפ"י שמסיק דאין מקדשין ואין מבדילין עליו מ"מ אין להוכיח מכאן שאין מקדשין על חמר מדינה שאפשר

אמר: מיסרן ומפיים! אמנם בסוף הוא מצער את השותה אותו, אבל בשעת שתיה הוא מפייסו! (7) כלומר, השיכר זה הוא טוב וראוי לומר עליו קידוש והבדלה.

אמר רב יוסף: אדור נדר ברבים כדי שלא אוכל להתיר אותו [שהדין הוא שנדר שנדרו אותו ברבים אין לו הפרה], (8) דלא אישתי שיכרא!

אמר רבא: אישתי מי זוריון, אני מעדיף לשותות מי משרת הפשתן, ולא אישתי שיכרא!

ואמר רבא: תיהוי שקיותיה שיכרא. כל שתיתו תהיה רק שיכר. כלומר יהיה עני ולא יוכל לקנות יין, מאן דמקדש אישכרא! שיענש כל כך מדה כנגד מדה.

רב, אשכחיה רב הונא דקדיש אישכרא, אעפ"י שהיה יין בעירו, (9) כי היה השיכר חביב עליו.

אמר ליה רב הונא: שרי התחיל אבא [כינוי לרב] למיקני איסתירא לקנות זוזים משיכרא.

כלומר, התחלת לייצר שיכר ולהתפרנס ממנו, ולכן הוא חביב בעיניך, ואתה מקדש עליו.

תנו רבנן: אין מקדשין אלא על היין ואין מברכין אלא על היין.

וקא סלקא דעתין דאין מברכין כלל על שאר משקין חוץ מיין.

ומקשינן: אטו אישכרא ואמיא מי לא מברכין עליהו שהכל נהיה בדברו?

ומשנינן: אמר אביי: הכי קאמר: אין אומרים הבא כוס של ברכה לברך עליו ברכת המזון אלא על היין.

תנו רבנן: אין מקדשין על השכר.

וכתב הרשב"ש שהמהרש"א אינו מפרש דברי הרשב"ם לעיל [הערה 6] כהרא"ש שהאיבעיא היתה על שיכר שהוא חמר מדינה שהרי שם מסיק דרב סבר שאין מקדשין על שיכר והיינו אפילו כשהוא חמר מדינה אלא הוא מפרש דמה שכתב הרשב"ם שם "במקום שאין יין" היינו שאינו מצוי כל כך ומ"מ עלינו עדיין חמר מדינה.

ויש אחרונים שמפרשים דברי הרשב"ם כאן לפי שיטת הרא"ש בדעת הרשב"ם שאכן רב סובר שאין מקדשין על השיכר אפילו הוא חמר מדינה ולכן אין לומר כאן שהטעם שקידש על השיכר היה משום שהיה חמר מדינה ועל כרחך טעמו משום שהיה חביב לו ואם כן מיירי אפילו כשהיה יין בעירו.

בבקר עדיף לקדש על השיכר שאם יקדש על הפת בטלה לגמרי קידוש של היום שהרי אין כאן שום היכר לקידוש.

7. כך פירש רש"י. והרשב"ם מפרש בלשון תמיה וכי מי שמצער ראוי הוא לפייס ולרצות לפני הקב"ה ולומר עליו קידוש.

8. כך סבור רב יוסף אבל אין הלכה אלא דוקא נדר שהודר על דעת רבים אין לו הפרה. תוד"ה אדור.

9. כ"כ הרשב"ם. וכתב מהרש"א שהרשב"ם הוכרח לפרש שהיה יין בעירו שאם לא כן הו"ל חמר מדינה דלכו"ע מותר לקדש עליו.

שנינו במשנה: ערבי פסחים סמוך למנחה (11) לא יאכל אדם עד שתחשך.

איבעיא להו: האם סמוך למנחה גדולה תנן, דהיינו מסוף שעה ששית, שזמן מנחה גדולה הוא בשש ומחצה [שאו הוא זמן הקרבת תמיד של בין הערביים המוקדם ביותר בשנה, כשחל ערב פסח בערב שבת], וחצי שעה קודם לה אסור לאכול.

או דלמא סמוך למנחה קטנה תנן, שהוא בסוף שעה תשיעית, שזמן מנחה קטנה הוא בתשע ומחצה [שאו הוא זמן הקרבת התמיד כל השנה]?

וצדדי האיבעיא הם:

האם סמוך למנחה גדולה תנן, כי הטעם שאסרו לאכול בערב פסח הוא משום קרבן פסח, מהחשש דילמא אתי למימשך בסעודה, וצ-ב ואתי לאימנועי מלמיעבד קרבן פסחא, (1) ולכן האיסור הוא כבר משעה ששית. (2)

משום רבי אלעזר בר רבי שמעון: מקדשין על השכר.

מטעימת יין, היינו, מה שאמרו שהמברך צריך שיטעום, די בכל שהוא.

רבי יוסי ברבי יהודה אומר: צריך לשתות מלא לוגמא [והוא רוב רביעית. תוד"ה אם טעם]. (10)

אמר רב הונא אמר רב, וכן תני רב גידל דמן נרש ממקום ששמו נרש: המקדש וטעם מלא לוגמא, יצא. ואם לאו — לא יצא.

אמר רב נחמן בר יצחק: אנא תנינא לה לאותה ברייתא משמיה דרב גידל ולא נזכר בה לא גידול בר מנשיא, ולא גידול בר מניומי. אלא גידול סתמא.

ומבארנין: למאי נפקא מינה? למירמא אדידיה. שלא נוכל להקשות מדברי רב גידול על ברייתא זו, כי שמא הוא רב גידול אחר.

הערביים הרי גם בבקר היו מקריבין מנחת חביתין ומנחת התמיד. ותיצו שאה"נ אלא שבשחרית יש שם אחר "תפילת שחרית". ועוד לפי שאמרו הוי זהיר בתפילת המנחה שאף אליהו לא נענה אלא בתפילת מנחה ושמה בשעת הקרבת המנחה נענה ולכך היא נקראת תפילת מנחה שאו היה שעת רצון. תוד"ה סמוך.

1. וגם לאחר שסיים לעשות הפסח אסור הוא באכילה כדי שלא ימהר בעשיית פסחו כדי לאכול אח"כ, ויעשה פסח שלא כראוי. תוד"ה ואתי.

2. אף שזמן הקרבת הפסח הוא רק אחר התמיד, דהיינו בשמונה ומחצה, ומדוע הקדימו כל כך

10. ועוד כתבו התו' שמשערים כמלא לוגמיו לכל אדם בשלו ובאדם בינוני הוי רוב רביעית ולעוג מלך הבשן צריך יותר מכך.

וכתב הר"ן דעכ"פ אי"צ לשתות יותר מרביעית אף לעוג מלך הבשן ואינו דומה ליוה"כ שמשערין לעוג מלך הבשן במלא לוגמא ידידיה ממש אף שהוא יותר מרביעית ששם הטעם משום יתובי דעתיה וכל אחד מיתבא דעתיה דמלא לוגמא שלו אבל בקידוש שכל הכוס אינו אלא רביעית א"א שיצטרך לטעום יותר מרביעית אלא צריך לשתות הפחות משני אלו או מלא לוגמיו או רביעית.

11. הקשו התו' למה נקראת תפילה זו בשם "מנחה", דאי משום שהיו מקריבין מנחה בין